

De jacht op een idee

Bron: *De jacht op een idee; visie, strategie, filosofie*, Jos Kessels ©2009

Jij als individu, en jij als individu in deze organisatie

Bij een idee gaat het om de betekenis, bij een theorie om de waarheid. Ideeën helpen om tot inzichten, samenhang, betekenis en richting te komen. Om op een idee te komen helpen verwarrende opdrachten. Het gaat om het werk, maar indirect speelt 'het leven' een aanzienlijke rol.

Opdracht

- Schrijf op waar je je boos over maakt
- Schrijf op waar je je professioneel voor schaamt

Terminologie, begrippen. Want waarneming zonder begrippen zijn blind, en begrippen zonder waarneming zijn leeg. (Cruiff: Je gaat het pas zien als je het doorhebt.)

- * Idee: een helder denkbeeld, voorstelling met inzichten, samenhang, betekenis en richting
- * Visie: een beeld van de toekomst
- * Theorie: samenhangende beschrijving van denkbeelden
- * Strategie: een idee of visie vertaald in operationele termen
- * Filosofie: iemands uitgangspunten of levensbeschouwing
- * Organisatie: van organen voorziene inrichting

Maar een organisatie is ook: een groep mensen verbonden door een idee. Een effectief beleid vereist een helder idee. Onheldere ideeën hebben geen kracht. Een idee krijgt pas betekenis als praktijk, niet als louter abstracte wetenschap. Een idee is een ordeningsprincipe opdat je een coherent, logisch beeld ontwikkelt. Zoekend naar een idee spelen meestal – openlijk of onder tafel – allerlei persoonlijke zaken zoals status, hiërarchie, vertrouwen, erkenning.

We hebben allemaal een hoop subjectieve 'waarheden' in ons hoofd. Zij bepalen onze kijk op de werkelijkheid. 'Niettemin, er zijn veel mensen die de moeite van het onderzoeken en abstraheren schuwen, ook al zitten ze op een positie die zulk denkwerk nu juist vereist. Een positie waar je geacht wordt rekenschap te kunnen geven van je opvattingen en mogelijke denkwijzen tegen elkaar af te kunnen wegen. In plaats van te willen nadenken willen ze gehoord worden.' (blz. 27)

Met zulke mensen valt er niet te jagen. Echt willen onderzoeken vraagt namelijk dialectiek: niet alleen debat, maar ook dialoog. Een gesprek onder vrienden, noemde Aristoteles een dialoog. Want heftige tegenspraak leidt uiteindelijk alleen tot tegenzin en sprakeloosheid, niet tot schoonheid of verwondering over een onderliggende ordening. Laat staan tot inspiratie.

Intellectuelen zijn goed in staat abstract te denken, maar zij kunnen geen verbinding leggen met de ervaring. Ze worden daarmee de ontastbaren, de 'untouchables'.

De jacht op een idee is een trektocht, geen georganiseerde reis. Daarbij zijn verhalen de voornaamste manier om betekenis te geven aan dingen, uit te leggen wat we meemaken, hoe we ons eigen leven zien en hoe we de wereld om ons heen begrijpen.

Opdracht

In tweetallen, bij voorkeur generatiegenoten, opstelling Stoel van Mies (Bouwman). Bespreek waar ja vandaan komt: milieu, werkzaamheden ouders, gezinsomvang, opvattingen over geloof, over politiek, over scholing. Vertel over je schoolloopbaan en school- en andere vrienden en hun invloed op jou? Wie mis je relatie tot wie je bent dan wel zou willen zijn, en wie zou je missen als hij/zij er niet meer zou zijn? Zit er tragiek in jouw leven? Of beschouw je jouw leven een blijspel?

Waarom bovenstaande opdracht? Omdat volgens Martha Nussbaum drie vermogens van groot belang zijn:

1. kritisch onderzoek van jezelf en je eigen gewoonten
2. zowel de verschillen tussen jezelf en anderen kunnen zien
3. je kunnen voorstellen hoe het is in de schoenen van een ander te staan.

Blijf niet gevangen in één manier van kijken naar de werkelijkheid, maar blijf wendbaar en flexibel, ook ten opzichte van je eigen opvattingen. Dat vergt dat je een tijdlang in de rol van denker kunt blijven zitten, dat je je oordelen kunt opschorten, dat je in staat bent het uit te houden in het ongewisse.

Opdracht

Wat gaat je hier, in deze (school)organisatie, het meest aan het hart? En wat vergt het – van jou en van de anderen - om daaraan recht te doen?

Dit soort gesprekken vraagt veel. Het zou wel eens zo kunnen zijn dat het actieve dagelijkse leven een toestand van rust is, vergeleken bij het contemplatieve, waarin je heel hard moet werken, namelijk nadenken. (blz. 70) De grootste moeilijkheid bij de jacht op een idee is dat hij uiteindelijk altijd een jacht op jezelf is. Je begint een gesprek over een kwestie, en weldra gaat het over hoe jezelf in elkaar steekt. Ieder beeld van de werkelijkheid hangt intrinsiek samen met een zelfbeeld. Het is een hele kunst om je telkens weer bewust te worden wie je werkelijk bent. Toch is het dat, waar het onderzoek uiteindelijk om draait.

Op weg naar een nieuwe strategie

Het kralenspel, de tetractys, als middel.

De tetractys

Op zoek naar de contouren van een nieuwe strategie

Vier niveaus van onderzoek: een driehoekige figuur van tien kralen in vier rijen. Om een palet aan genoegens en aan ongenoegens op tafel te krijgen de volgende opdracht als start. Om te beginnen de feiten.

A. Het niveau van de feiten.

De feiten:

1. de huidige situatie
2. waarvandaan: geschiedenis, hittepunt
3. waarheen: toekomst
4. de kwestie: de vragen

Opdracht

Noem drie woorden waar je in de organisatie (in de afdeling, in het team, in de werkgroep) vanaf wilt. En die die je wilt behouden.

Vervolgens: hoe beschrijf je – kraal 1 – dan nu de situatie waarin we samen beland zijn? Welke hittepunten, welke dilemma's, welke problemen spelen nu? Wat is er gebeurd en onder welke omstandigheden?

En hoe komt het dat die toestand – kraal 2 – zo is gegroeid?

En stel dat er niets, helemaal niets aan die situatie gedaan zou worden de komende tijd, hoe zal de situatie - kraal 3 - zich dan ontwikkelen? Welk krachtenveld speelt hier? Waar gaat dat dan toe leiden?

Kraal 4: formuleer nu als groep(je) de vragen die op dit moment centraal staan, en waarop een nieuwe strategie antwoord moet geven. De kwesties die nu spelen of de kwestie – hoofdvraag, focus van het onderzoek – die nu speelt?

B. Het niveau van de personen

Er zijn drie centra van motivatie, namelijk buik, hart en hoofd. Onvervuld kunnen zij leiden tot angst, boosheid en verdriet. (Zie op Youtube: *The surprising truth about what motivates us.*) De drie centra:

1. het voelen: de buik en de onderbuik
2. het willen: het hart
3. het denken: het hoofd

Opdracht

1. het voelen: wat heb je nodig om in de situatie tevreden en op je gemak te voelen? en welk toekomstig onheil moet worden afgewend of voorkomen?

2. het willen: wat prikkelt je ambitie of je vurigheid? "X moet in deze situatie de erkenning krijgen die het verdiend."

3. het denken: welke zienswijze, hoop of inspiratie geeft hier zin en betekenis aan je doen en laten? Welke waarde moet door wie worden behoed? Op welke manier en waarom?

C. Het niveau van betekenis

Welke verschillende zienswijzen zijn denkbaar? Eerst een hele grote zienswijze en dan een kleine. Ergens daartussen, maar niet noodzakelijkerwijs in het midden, ligt de gulden middenweg. In het spanningsveld tussen twee uitersten. Dit groot-klein-denken kan herhaald worden waardoor er twee assen ontstaan die, als kruis weergeven, vier kwadranten opleveren.

Voor een schoolorganisatie kan bijvoorbeeld as-1 bestaan uit: wij worden een hele grote school, die daardoor alle pakweg 3000 kinderen van alles kan bieden aan ondersteuning, zorg, speciale begeleiding, apparatuur. Of, aan de andere kant van het spectrum: wij worden een kleine school met

600 leerlingen, die in een veilig klimaat met heldere structuren iedere les persoonlijke aandacht krijgen, waardoor een uitgebreide zorgstructuur niet nodig is.

De tweede as heeft twee andere uitersten. Aan de 'groot'-kant staat 'bijzonder uitdagend voor begaafde leerlingen, met hoog IQ, hoog probleemoplossende vermogens, en extreem gemotiveerd en die motivatie houden we in stand door onze benadering met lessen van drie klokuren en probleemgestuurd onderwijs onder leiding voor hoogopgeleiden. Een soort 'Harvard' onder de middelbare scholen. En aan de andere kant van de as: de school met zorgvuldige brede zorg, zodat iedere leerling tot z'n recht komt en er mag zijn.

Opdracht A.

Scenario 'Groot': maak je zienswijze, je interpretatie, een bepaalde betekenis of lading heel groot. Zoek bewust de overmaat op, zodat andere zienswijzen worden weggevaagd of overschaduwd. En hoe ziet je denken, voelen en willen er dan uit? En wat doet dit met de kwestie en de situatie?

Scenario 'Klein': maak deze zienswijze of lading heel erg klein. Zoek bewust het uiterste op. Hoe zien denken, voelen en willen er dan uit? Zoek bewust het uiterste op.

Opdracht B.

Herhaal opdracht A maar nu vanuit een andere optiek, een ander perspectief.

Opdracht C.

Onderzoek de mogelijkheid om A en B als een assenkruis weer te geven. In dat geval zijn er vier scenario's te bedenken. Het is niet altijd mogelijk A en B tot een assenkruis te maken. In dat geval blijven het twee scenario's en bij beide valt het gulden midden te onderzoeken.

D. Het niveau van het idee

Hier wordt het juiste midden – de gulden middenweg - geformuleerd, dat niet teveel doorschiet in een teveel, noch in een te weinig. Wat is hier het principe van voortreffelijkheid? Wat is de zienswijze die recht doet aan hoe het werkelijk is?

Een idee toont de optimale vorm van de werkelijkheid. Een idee verbindt de betrokkenen en hun perspectieven rond een afgewogen, inspirerend en tegelijk pragmatisch beeld. En hier gaan de kardinale deugden spelen: moed, maat, verstandigheid en rechtvaardigheid

Soms voel je op je klompen aan dat een combinatie niet 'goud' kan zijn. Bijv. én heel groot (3000 leerlingen) én vooral de toptalenten uitdagen en tot ontwikkeling helpen te komen. Echter, het gulden midden is hier niet een half zo grote school, met en aandacht voor talenten en aandacht voor leerlingen die veel ondersteuning nodig hebben. Een middenpositie is niet een beetje van dit en een beetje van dat. Nee, het gaat om echte keuzes op basis van moed, maat, verstandigheid en rechtvaardigheid.

Kan je de 'juiste keuze' zien aan iemand?

Of het echt een juiste keuze is zal de tijd leren. Maar tot die tijd kijken we naar de ogen. (blz. 111) 'Een docent kan het zien aan de ogen van zijn leerlingen, ouders aan de ogen van hun kind, een arts aan de ogen van een stervende. (...) Ogen zijn de spiegel van de ziel. Iemands ziel.' En iemand is daarop te bevragen: wat lees ik in je ogen? En zie ik het goed, of kijk ik 'verkeerd'?

Daarbij komen we ook bij het individu terecht bij ieders persoonlijke jacht op een idee: uit welke levensscenario's kan ik kiezen, welke scenario's kan ik ontwikkelen of kan ik situaties zich zo laten ontwikkelen dat er zich een nastrevenswaardig (levens)scenario ontwikkelt?

